

Matteüs 19:16-26: Verantwoord omgaan met bezit

Matteüs 19 (NBV):

¹⁶ Nu kwam er iemand naar Jezus toe met de vraag: 'Meester, wat voor goeds moet ik doen om het eeuwige leven te verwerven?'

¹⁷ Hij antwoordde: 'Waarom vraag je me naar het goede? Er is er maar één die goed is. Als je het leven wilt binnengaan, houd je dan aan zijn geboden.'

¹⁸ 'Welke?' vroeg hij. 'Deze,' antwoordde Jezus, 'pleeg geen moord, pleeg geen overspel, steel niet, leg geen vals getuigenis af, ¹⁹ toon eerbied voor uw vader en moeder, en ook: heb uw naaste lief als uzelf.'

²⁰ De jongeman zei: 'Daar houd ik me aan. Wat kan ik nog meer doen?'

²¹ Jezus antwoordde hem: 'Als je volmaakt wilt zijn, ga dan naar huis, verkoop alles wat je bezit en geef de opbrengst aan de armen; dan zul je een schat in de hemel bezitten. Kom daarna terug en volg mij.'

²² Na dit antwoord ging de jongeman terneergeslagen weg; hij had namelijk veel bezittingen.

²³ Jezus wendde zich tot zijn leerlingen: 'Ik verzeker jullie: slechts met grote moeite zal een rijke het koninkrijk van de hemel binnengaan. 24 Ik zeg het jullie nog eens: het is gemakkelijker voor een kameel om door het oog van een naald te gaan dan voor een rijke om het koninkrijk van God binnen te gaan.'

²⁵ Toen de leerlingen dit hoorden, waren ze hevig ontzet en vroegen: 'Wie kan er dan nog gered worden?'

²⁶ Jezus keek hen aan en antwoordde hun: 'Bij mensen is dat onmogelijk, maar bij God is alles mogelijk.'

Waar gaat het over in dit bijbelgedeelte? We zouden het simpel zo kunnen samenvatten: 'Eerlijk moeten we alles delen.' Maar delen is moeilijk. Want we denken gauw allereerst aan onszelf. Toch is delen een opdracht van God aan ons: 'Denk aan de ander door de manier waarop je met je bezit omgaat. Want zo denk je ook aan Mij!' En uiteindelijk lukt delen, want we krijgen daarvoor goddelijke hulp. Daarover gaat het in dit bijbelgedeelte. Het beschrijft een bijzondere geschiedenis. Die geschiedenis heeft in de loop van de eeuwen soms een spectaculaire uitwerking gehad. Er zijn luisteraars geweest die na het horen van dit bijbelgedeelte letterlijk alles weggaven en voortaan gingen bedelen. Is dat de bedoeling? Het is nodig zorgvuldig te luisteren.

1 Een vergaande opdracht

Iemand kwam naar Jezus toe. Een jongeman, staat er. Dat geeft aan dat hij zo'n 30-40 jaar oud was. Mogelijk werd hij een jongeman genoemd omdat hij nog ongetrouwd was. Volgens Lucas was hij een hooggeplaatst persoon; waarschijnlijk was hij lid van het sanhedrin, de hoogste joodse instantie, of hoorde hij bij de leiding in een synagoge. Hij was schatrijk.

Van hem wordt verteld dat hij zich trouw aan Gods geboden hield. Toch was er bij deze man onvrede. Dat kan gebeuren bij mensen: je hebt niks meer te wensen en toch ben je niet gelukkig. Daarom richtte hij zich tot Jezus: 'Meester, wat voor goeds moet ik doen om het eeuwige leven te verwerven?'

'Meester' noemde hij Jezus. Daarmee erkende hij Jezus als rabbi. Ook stelde hij kennelijk prijs op Jezus' oordeel. Maar waarom ging hij uitgerekend naar Jezus? Misschien had hij een tijd terug deze uitspraak van Jezus gehoord: 'Ik zeg jullie: als jullie gerechtigheid niet groter is dan die van de schriftgeleerden en de farizeeën, zullen jullie zeker het koninkrijk van de hemel niet binnengaan' (Matteüs 5:20). Mogelijk kwam hij daardoor tot z'n vraag. Want hij hunkerde naar het eeuwige leven. In feite vroeg hij hiermee: 'Onder welke voorwaarde heb ik toegang tot het koninkrijk?' Hij wilde te zijner tijd in Gods directe nabijheid leven, in het stralende licht van Gods gunst.

Maar hij dacht daar wel wettisch over: de mens moest presteren en z'n zelfdiscipline inschakelen. Dan zou hij in het koninkrijk komen. Hij had dus geen besef van onze onmacht om Gods rijk te bereiken.

Jezus gaf hem als antwoord: 'Waarom vraag je me naar het goede? Er is er maar één die goed is.' Daarmee verklaarde Jezus in feite: Je vraag naar wat je moet doen is dus overbodig. Het kan je bekend zijn, want je weet toch: God is de Goede bij uitstek; Hij is ook de bron van het goede. Dus als je antwoord wil hebben, moet je bij God zijn. Wat is dus: het goede doen? Doen wat Hij wil. En dat kan je bekend zijn: je hoeft je maar te houden aan zijn geboden.

De man was daarmee niet tevreden. Hij hoorde Jezus niks bijzonders, niks extra's zeggen, en daar was het hem om begonnen. Dus vroeg hij door: 'Geboden? Maar welke dan?'

'Deze,' zei Jezus: 'pleeg geen moord, pleeg geen overspel, steel niet, leg geen vals getuigenis af, toon eerbied voor uw vader en moeder.' Jezus kwam dus met het zesde tot en met het negende gebod en voegde daar het vijfde aan toe. Allemaal geboden van het tweede deel van de Tien Geboden. Jezus gaf daarvan deze samenvatting: 'Heb uw naaste lief als uzelf.' Dat stond in Leviticus 19:18. In zekere zin was dat gebod een variant op het tiende gebod.

Door te kiezen voor het tweede deel van de Tien Geboden gaf Jezus aan op welk terrein de beslissing viel om de toewijding van zijn gesprekspartner te toetsen: hoe stel jij je op tegenover je naaste?

Prompt kwam de man met een reactie. Mogelijk had hij gemengde gevoelens. Enerzijds was er misschien opluchting: hij had niks nieuws, niks verontrustends gehoord. Anderzijds was er teleurstelling: nog had hij geen vrede. In elk geval hoorde hij vertrouwde taal. Vandaar dat hij zei: Al die geboden? 'Daar houd ik me aan. Wat kan ik nog meer doen?'

Dat zei hij niet omdat hij zo zelfgenoegzaam was. Dat was hij niet: hij kende immers onvrede. Bovendien vertelt Marcus ons: 'Jezus keek hem aan en ging van hem houden' (Marcus 10:21, Willibrordvertaling). De man was dus oprecht. Maar blijkbaar had hij een beperkt inzicht. Hij was zich niet bewust van de reikwijdte van Gods geboden. Je bent er niet als je je houdt aan de letterlijke tekst. Niet voor niets heeft Christus in de Bergrede als opdracht gegeven de ander zo te behandelen als we zelf behandeld willen worden (Matteüs 7:12). Ga je aan deze diepgang van de geboden voorbij, dan kun je denken dat je het aardig doet in het gehoorzamen van God, terwijl je in feite maar heel oppervlakkig bezig bent.

Toen kwam Jezus met een schokkende opdracht: 'Als je volmaakt wilt zijn, ga dan naar huis, verkoop alles wat je bezit en geef de opbrengst aan de armen; dan zul je een schat in de hemel bezitten.' (In die tijd bestond er nog geen systematische armenzorg en gaf men als privépersonen rechtstreeks aan de armen). Met deze opdracht sprak Jezus duidelijke taal. Maar die heeft de bijbellezer in de loop van de eeuwen altijd grote moeite opgeleverd. Er zijn vier mogelijke verklaringen:

Je kunt deze woorden van Jezus van toepassing verklaren voor alle gelovigen van alle tijden. Het lijkt erop dat Antonius (251-356) en Franciscus (1182-1226) het zo hebben opgevat, want die hebben afstand gedaan van letterlijk alles wat ze bezaten. Deze uitleg kan niet goed zijn, want als alle gelovigen zich hieraan zouden houden, zou er niemand over blijven die hen van levensonderhoud kon voorzien. Bovendien, wij hebben de opdracht te voldoen aan onze verplichtingen tegenover onze kinderen, de kerk, de overheid enz. Ook Petrus heeft niet alles van de hand gedaan, want blijkens de Evangelieën bezat hij een woonhuis en een schip. Eveneens van de eerste christenen wordt in het boek Handelingen verteld dat ze bijvoorbeeld gewoon woonhuizen bezaten.

Daarom wordt vaak gekozen voor verklaringen die afdoen aan de algemene geldigheid van Jezus' boodschap en die alleen op een speciale situatie slaan.

De één zegt: deze boodschap was alleen in die tijd van toepassing en wel voor die leerlingen van Jezus die letterlijk met Hem mee moesten trekken. Jezus zei immers tegen die rijke man dat hij na de verkoop van z'n bezit terug moest komen en Hem moest volgen.

De ander zegt: Jezus richt zich hier tot hebzuchtige rijken uit alle tijden. Daaruit kunnen we de algemene opdracht voor iedereen afleiden is: je moet niet al te zeer hechten aan je bezit. Maar als mensen telkens in de fout gaan met hun bezit, dan kan de boodschap worden: je moet van alles afstand doen.

Deze beide beperkingen van de geldigheid vind ik onbevredigend. Nergens blijkt dat Jezus' opdracht alleen op een speciale situatie slaat. Ook in Lucas 12:33 staat het heel algemeen: 'Verkoop je bezittingen en geef aalmoezen. Maak voor jezelf een geldbuidel die niet verslijt, een schat in de hemel die niet opraakt.' Jezus' opdracht aan die jongeman is daarom een boodschap voor alle tijden en ons allemaal. Maar wat bedoelt Hij dan met deze vergaande woorden?

Ik kies voor een vierde opvatting. Als Jezus spreekt over 'bezit', bedoelt Hij niet álles waarover je beschikt. Hij heeft het dan over geld en spullen die je óver hebt. Vandaar dat verderop in de tekst sprake is van 'bezittingen': dat zijn materiële zaken die zijn opgepot en geen directe bestemming hebben, waarvan bovendien geldt dat ze vatbaar zijn voor diefstal en aantasting door mot of roest.

Voor deze specifieke invulling van het woord bezit pleit dat Jezus het in Lucas 12:33 nadrukkelijk heeft over een schat in de hemel, 'waar een dief niet bij kan en die door geen mot kan worden aangevreten'. Veelzeggend is de parallelle aansporing uit de Bergrede: 'Verzamel voor jezelf geen schatten op aarde: mot en roest vreten ze weg en dieven breken in om ze te stelen. Verzamel schatten in de hemel, daar vreten mot noch roest ze weg, daar breken geen dieven in om ze te stelen.' (Matteüs 6:19-21). Deze uitspraken maken duidelijk dat Jezus zich niet keert tegen de royale geldbesteding van de rijken in het algemeen. Hij laat zich kritisch uit over wat ongebruikt en kwetsbaar in hun voorraadkasten en schatkamers ligt, dus dingen die ze hebben om te hebben.

Waarom liet Jezus zich zo kritisch uit over die opgepotte bezittingen? De kern van onze geschiedenis is de opdracht: heb je naaste lief als jezelf. Jezus legde die rijke jongeman in feite voor: 'Ben je je naaste echt helemaal toegedaan? Ben je volmaakt in die naastenliefde?' 'Nee', zei Jezus tegen die jongeman: 'Jij houdt in je naastenliefde een slag om de arm. Je houdt tegenover die naaste iets achter, namelijk je geld en verdere bezittingen.' Het kan best zijn dat hij daarvoor goede argumenten had: 'Je weet maar nooit waar ik m'n reserves nog voor nodig heb.' Misschien had hij helemaal geen goede argumenten en was hij gewoon gehecht aan z'n bezit. Maar daarmee deed hij z'n naaste te kort. Wat hij allemaal opotte, hadden zij nodig, maar ze werden door hem afgescheept.

Op deze manier spreekt Jezus met zijn boodschap ook tot ons. Het gebeurt dat we dingen voor onszelf houden en weigeren die met de ander te delen. Je kunt daarbij allereerst denken aan geld of spullen. De Bijbel is er overduidelijk in dat royaal zijn met giften een essentieel kenmerk is van christenen.

We kunnen hier ook denken aan ons omgaan met onze tijd. Hoe vaak klagen mensen er niet over dat ze eenzaam zijn. Maar vaak komt het er niet van hen te bezoeken: 'We hebben het zo druk.' Of we beloven heel wat, maar we houden ons daar niet aan. Op deze manier beheren we onze tijd krampachtig ten dienste van onszelf en daarmee ten koste van de ander. Christus wil dat we hierin veranderen.

Jezus volstond er niet mee die man een vergaande opdracht te geven. Hij beloofde meteen ook: ben je royaal in het weggeven, 'dan zul je een schat in de hemel bezitten'. Dat kan ook voor ons een extra aansporing zijn om daadwerkelijk de naaste onze liefde te laten merken. Het is waar, als je je op de ander richt, raak je hier beneden wat kwijt: geld, tijd, energie. Maar tegelijk krijg je dan boven een te goed. Je kapitaal daar groeit aan en te zijner tijd krijg je het uitgekeerd: je mag wonen in Gods rijk.

2 Een onmogelijke opdracht

Als we aan de naaste denken, komen we ook toe aan de tweede opdracht die Jezus aan die jongeman gaf: 'Volg Mij'. Tegenwoordig doen wij dat niet meer letterlijk, maar de kern is gelijk gebleven: luisteren naar Christus. Maar wanneer luisteren we echt? Voor die rijke jongeman was het duidelijk wat hij moest doen: 'Wat je opgepot hebt, moet je weggeven.' Maar toen hij dat hoorde 'ging hij terneergeslagen weg; hij had namelijk veel bezittingen'. Hij was gekomen om van Jezus een bijzonder gebod te horen. Maar toen hij dat gebod kreeg, was het te zwaar voor hem: zo gebonden was hij blijkbaar aan z'n opgepotte bezit. Hij had altijd gedacht dat het te combineren was: hechten aan z'n spullen én God toegeedaan zijn. Maar nu was hij ontmaskerd. Hij bleek last te hebben van hebzucht: geld was voor hem een doel geworden, en dat is op zichzelf al fout. Daar kwam bij dat hij kennelijk onvoldoende liefde had voor de ander: hij had best wat voor die ander over, maar het moest binnen de perken blijven.

Maar niet voor niets zei Jezus in een ander verband: 'Waar je schat is, daar zal ook je hart zijn' (Matteüs 6:21; Lucas 12:34). Wat Jezus wilde, kan duidelijk zijn. Hij zag graag dat het hart van zijn gesprekspartner bij Hem zou zijn, dus: dat hij Jezus wilde volgen en dan ook royaal zou zijn tegenover de naaste. Maar dat kon die man niet opbrengen en daarom ging hij verdrietig weg.

Toen zei Jezus tegen zijn leerlingen: 'Ik verzeker jullie: slechts met grote moeite zal een rijke het koninkrijk van de hemel binnengaan.' Jezus trok dus een algemene conclusie. En Hij stond zelf voor de waarheid daarvan in: 'Ik zeg het jullie nog eens: het is gemakkelijker voor een kameel om door het oog van een naald te gaan dan voor een rijke om het koninkrijk van God binnen te gaan.'

Het is dus eigenlijk onmogelijk. Soms wordt deze uitspraak van Jezus zo uitgelegd: je moet niet lezen 'kameel' maar 'kabel'; dan gaat het over een kabel door het oog van een naald. Ook wordt wel verdedigd: 'het oog van de naald' was in die tijd een klein zijpoortje, waar je een kameel doorheen moest wurmen. Bij deze uitleg heeft Jezus het over iets dat grote moeite kost. Maar in zijn beeld gaat het over iets wat eigenlijk onmogelijk is. Ik blijf dus de NBV volgen. In feite zei Jezus dus: 'Wat ik in mijn voorbeeld noem, kan nooit. Zo is het voor een rijke nóg onmogelijker Gods koninkrijk binnen te komen.'

Luisterend naar deze uitspraak kunnen we geneigd zijn weg te kijken, want naar ons idee horen de meesten van ons niet bij de rijken die Jezus op het oog heeft. Dat lijkt me een onjuiste reactie, want in vergelijking met de doorsnee gelovigen van toen zijn wij, West-Europese mensen uit de 21ste eeuw wel terdege rijk, want nagenoeg ieder van ons beschikt over veel meer dan het eerste levensonderhoud. Dus moeten we het ons allemaal aantrekken wat Jezus hier zegt.

Trouwens, zelfs de apostelen, die niet rijk waren, kwamen met een moedeloze reactie: 'Wie kan er dan nog gered worden?' Zij veralgemeniseerden Jezus' uitspraak, want zij onderkenden het probleem dat we altijd wel een bepaald terrein van ons leven voor onszelf willen houden. Dat kan geld zijn, seksualiteit, onze carrière, onze vrije tijd. 'God dienen? Dat is best, graag zelfs, maar het moet niet te moeilijk worden. Ik wil zelf bepalen hoe ik met m'n geld omga.' Of: 'Over m'n omgaan met seksualiteit heeft God niks te zeggen. Hoe ik m'n carrière plan, hoe ik m'n vrije tijd doorbreng: dat maak ik zelf wel uit.' Op deze manier leven we op een bepaald gebied God-loos, dus zonder God erbij te betrekken.

Daarom was Jezus het ook eens met z'n apostelen en zette Hij een dikke streep onder hun moedeloze reactie. Maar eerst keek Hij hen aan. Na hun moedeloze reactie pauzeerde Hij even om z'n woord goed bij hen te laten doordringen: 'Bij mensen is dat onmogelijk.' Om het koninkrijk binnen te komen, om gered te worden, daarvoor zijn menselijke mogelijkheden onvoldoende.

Leerzaam voor ons. Wij kunnen soms tevreden zijn met onszelf: 'Als christen kom ik toch goed voor de dag?' Misschien is dat ook wel waar. Maar wie durft te zeggen dat hij volmaakt is, dat hij zonder reserve God en de naaste dient? Hoe vaak verstoppen we toch iets voor God om dat voor onszelf te houden? Daardoor kunnen we het niet opbrengen om ons altijd te laten leiden door Gods geboden en beloften.

3 Een haalbare opdracht

Christus zei nog iets: 'Bij God is alles mogelijk.' Daarmee steekt Hij ons een hart onder de riem. Natuurlijk zijn niet letterlijk alle dingen bij God mogelijk (God kan bijvoorbeeld niet zondigen), maar Hij kan wat Hij wil. Alles wat voor onze redding nodig is, kan Hij realiseren. We staan er dus niet alleen voor. We krijgen goddelijke hulp. En dan gebeurt het wonder dat we ons leven door God laten bepalen. Denkt u maar aan Zacheüs. Oorspronkelijk was hij een geldbeluste tollenaar, maar geraakt door Christus' liefde veranderde hij totaal: 'Kijk, Heer, de helft van mijn bezittingen geef ik aan de armen, en als ik iemand iets heb afgeperst vergoed ik het viervoudig' (Lucas 19:8).

Levend na Pinksteren weten wij: Gods Geest wil op ons hart inwerken. Door Hem wordt het voor ons haalbaar dat God een stempel zet op onze tijdbesteding, op onze omgang met seksualiteit, op wat er innerlijk bij ons speelt.

Wat Christus van ons vraagt, is dus toch geen onmogelijke voorwaarde. Het is waar, wij zijn onmachtig op eigen kracht het koninkrijk van God binnen te gaan. Altijd weer stuiten we op onze onwil, waardoor we vaak alleen tot op zekere hoogte voor de ander actief willen zijn. Maar dank zij Gods inzet gebeurt het dat we niet meer alleen op onszelf gericht zijn, maar vooral op God en op de ander. Daarmee zijn we meteen op weg naar het koninkrijk, naar het eeuwige leven. Dat niet dank zij onze prestaties, want die zijn te beperkt. God bekroont zijn eigen werk: Hij maakt af wat Hij bij ons begonnen is.

Deze geschiedenis begon met: 'Ik, ik...': de man wilde zichzelf waarmaken. Het resultaat was onvrede, want hij kon zichzelf niet redden. De geschiedenis eindigt met: 'God'. We moeten het van Hem hebben. En door Hem hebben we uitzicht: we zijn op weg naar een grootse toekomst.